

Perú i Bolívia

Per **Lupe Suárez**

Aquest viatge no és el viatge turístic típic que es fa quan es visita el Perú: no he visitat el Machu Picchu ni tampoc l'Amazònia peruana. El principal motiu del meu viatge era conèixer la meva família materna, ja que vaig néixer a aquest país ara fa 31 anys.

A la badia de Los Chimus, amb una platja de 2km de llargària on desemboca el riu Nepeña, hi ha una illa anomenada Isla de la viuda, o de los Chimus, que està coberta de guano, i un petit port pesquer amb vaixells de mida reduïda per a la pesca artesana. Grup de pelicans marrons (*Pelecanus occidentalis*)

I això, per ser una cosa un poc rara, necessita d'una breu explicació.

Ma mare va néixer al nord del Perú, a La Huaca, districte de la província de Paita, en el departament de Piura. Mon pare va néixer a Manacor, Mallorca. Els meus pares es varen casar a Santa, un petit poble a prop de Chimbote, a cinc-cents quilòmetres entre Lima i Piura. La meva mare treballava en un programa nacional d'alfabetització, segons el mètode de Paulo Freire, i va tenir l'oportunitat de conèixer, desenvolupant aquesta tasca, diferents àmbits de la realitat peruana com eren, aleshores, el moviment camperol del nord, el miner de la serra central dels Andes i el de les barriades marginals de les grans ciutats de Piura i Ancash. Quan es varen casar, mon pare era el coordinador d'una ONG de Chimbote que es dedicava, essencialment, a la educació popular mitjançant els petits mitjans de comunicació (estudi de gravacions, impremta off-set, audiovisuals amb vídeo, projectors ambulants de cinema, etc). Jo vaig néixer poc temps després que ma mare perdés la feina, ja que el cop d'estat del General Bermúdez suspengué definitivament el

programa d'alfabetització. Quan tenia un any i alguns mesos, els meus pares varen decidir venir cap a Europa.

He visitat, en resum, aquestes tres zones: Lima, Chimbote i Piura, les quals són a la costa peruana. Són grans extensions desèrtiques amb manipulació antròpica de les lleres fluvials i estan dedicades, aquests darrers anys, als cultius intensius de canya de sucre i altres conreus oleaginosos per a la producció de biocombustibles, etanol i biodièsel. Històricament les poblacions de la costa s'han dedicat a l'explotació pesquera, l'ofici d'alguns dels meus oncles. Amb l'abús de la pesca intensiva, però, ara es troba en franca recessió.

El Perú, un dels països amb major biodiversitat del món, està situat a l'extrem occidental d'Amèrica del Sud i gaudeix d'un extens litoral a l'Oceà Pacífic, on hi ha la capital: Lima. Des del centre de la ciutat, cap al sud, agafant l'Avinguda Huaylas (antiga carretera Panamericana Sud), s'accedeix, en només 30 minuts, a Pantanos de Villa. És una Zona Reservada que forma part del sistema de zones

humides, d'importància internacional com a hàbitat per a l'alimentació, reproducció i refugi d'aus residents i migratòries del continent americà. Els pantans es troben al marge esquerre de la vall del riu Rimac. Em va sorprendre perquè és una zona clarament amenaçada per l'expansió urbana i la indústria, però vaig poder veure un gran nombre d'espècies, entre d'altres, l'avisador de coll negre (*Himantopus mexicanus*), camagroga (*Tringa flavipes*), corbmarí neotropical (*Phalacrocorax brasilianus*), gavina capgrisa (*Chroicocephalus cirrocephalus*), ànnera de les Bahames (*Anas bahamensis*), tiruril-lo coa-roig (*Charadrius vociferus*), ibis de la Puna (*Plegadis ridwayi*) i un esbart de set escuraflascons de Wilson (*Phalaropus tricolor*) volant, a part del que feia voltes davant la meva càmera.

A la zona nord-occidental del Perú, hi trobam Piura, capital del Departament amb el mateix nom i on hi ha la major part de la família de ma mare. És una ciutat situada a la vall del riu Piura, pròxima a la frontera amb Equador. Allà hi ha un desert costaner que comprèn la major part de les regions de Piura i Lambaye-

que, que constitueixen el desert més gran del Perú, anomenat Desert de Sechura. Està caracteritzat per tenir una vegetació escassa, llacunes intermitents i un clima àrid, excepte en els oasis que formen les desembocadures dels rius. Vaig tenir la sort de visitar, gràcies al meu oncle Túlio, un d'aquests oasis, que és l'estuari del riu Piura, amb la típica vegetació arbòria i arbustiva llenyosa que formen els Manglars de San Pedro de Vice i que ofereixen protecció a dues espècies d'aus en perill d'extinció, el xatrac peruà (*Sternula lorata*) i la talla-branques peruana (*Phytotoma raimondii*). Per accedir-hi, s'ha d'anar per la carretera de Catacaos, districte molt conegut per l'artesania i gastronomia. Aquest manglar es troba en el municipi de Vice. És un meravellós ecosistema, que combina l'aigua dolça que prové dels rius amb l'aigua de la mar, i on creix el mangle negre (*Avicennia germinans*), blanc (*Laguncularia racemosa*) i vermell (*Rhizophora mangle*). Pel fet d'ésser un ecosistema

costaner tan ric, s'hi poden veure moltes aus pròpies de zones de transició d'aigües dolces a salades: agrons, flamencs, pelicans, gran quantitat de llambrítes, limícoles, etc. Entre les espècies que em va fer més il·lusió veure hi ha un gran esbart de bec de tisora negra (*Rynchops niger*), moltes curleres cantaires (*Numenius phaeopus*) i un arner molt gros, l'arner de collar (*Megaceryle torquata*).

Paita, capital de la província amb el mateix nom, té un dels ports més importants del Perú, on es gaudeix d'un clima càlid i humit durant gairebé tot l'any. D'estil colonial, ja que fou fundada pel conquistador Francisco Pizarro, manté l'herència de l'imperialisme espanyol. En aquest port, dos dels meus oncles, amb una chalana, em varem mostrar una colònia de llops marins sud-americans (*Otaria flavescens*). En el port de Paita hi ha lloc per a tothom: grans vaixells comercials, embarcacions pesqueres d'altura i petites i modestes

chalanas. Em vaig trobar, de sobte, enmig d'un ambient sociocultural en el qual es combinava l'activitat econòmica pròpia d'un gran port, amb el gaudi de l'entorn vital per part d'enamorats i famílies, que llogaven petites embarcacions per fer una volta pel port i presenciar el gran espectacle que sempre ofereix l'exuberant Pacífic. Durant el trajecte fins a la llobera ens sobrevolaven fragates, pelicans, gavines, corb-marins, llambrítes de diverses espècies i, en especial, un mascarell camablau (*Sula nebouxii*), que romania en una boia, i una noneta amb la panxa blanca, la noneta d'Elliot (*Oceanites gracilis*) que ens passà ben a prop. Vàrem ser a dos metres d'un centenar de mamífers marins de 300kg els mascles i uns 150kg les femelles que grunyien, s'estiraven, es fregaven, nedaven i varen fer d'aquell dia una vega inesperada per mi.

Devora del riu Chira hi ha un poblet, La Huaca, districte de la Província de Pai

Chimus, que està coberta de guano (acumulació mil·lenària d'excrements d'aus marines) i un petit port pesquer amb vaixells de mida reduïda per a la pesca artesana. Vaig veure un cinclodes de Taczanowski (*Cinclodes taczanowskii*), que allà denominen Churrete marisquero, que em va cridar l'atenció perquè menjava els caragols adheritats a les boies del port. El vaig observar una estona i li vaig fer algunes

ta, on va néixer ma mare. Al cementiri, visitant la tomba dels meus avantpassats, vaig veure un colibrí d'Oasi que he identificat gràcies a les les xarxes socials i, concretament, a Perú Birding Expeditions, que m'ha informat que es tractava d'un individu femella de l'espècie *Rhodopis vesper ssp. koepckeae*, que es pot veure per tota la costa del Perú. Al nord hi ha la subespècie que vaig fotografiar, que és més petita de grandària i de bec que l'espècie nominal present a la resta de la costa. Aquest contacte i altres amics ocellaires com na Cristina Fiol, de Natural History Services, m'han ajudat a identificar la majoria d'auells observats.

També vaig visitar Chimbote, Província del Departament d'Ancash i ciutat on jo vaig néixer. És coneguda per ser la seu d'una gran indústria pesquera i perquè hi ha l'única siderúrgica del país. En època de bonança va ser un dels ports pesquers amb major producció mundial, però la sobrepesca i la contaminació ambiental, producte de la indústria, exhaurí els recursos de la costa i l'activitat minvà bastant. El fenomen de El niño, que es produeix quan el corrent de Humboldt provoca una superposició d'aigües càlides del nord de l'equador sobre aigües fredes i profundes, produeix l'aflorament de nutrients i influeix de forma determinant en el clima de la costa peruana i, també, a escala mundial. És responsable dels caladors pesquers més importants del planeta i un dels principals recursos econòmics del país. El nom ve per l'associació del Nadal amb el bon Jesuïta, El niño. Els pescadors observaren que les aigües del sistema de corrents peruà, que recorre de sud a nord de les costes de Perú i Xile, s'encalientia a l'època de les festes nadalenques i els bancs de peixos baixaven cap al sud.

Al sud de la ciutat de Chimbote hi ha la badia de Los Chimus, amb una platja de 2km de llargària on desemboca el riu Nepeña. Allà hi ha una illa anomenada Isla de la viuda o los

fotografies; posteriorment, gràcies a la identificació de Peru birding expeditions, he sabut que era un passeriforme marítim endèmic de la costa peruana, cosa que m'ha fet molta il·lusió. La veritat és que aquest lloc em va dur moltes alegries pel que fa a albiraments d'aus, ja que a la platja vaig veure un grup de garses de mar americanes (*Haemantopus palliatus*) i negres (*Haemantopus ater*), diversos tipus de gavines i pelicans.

Els vint primers dies d'octubre de 2010 els passàrem al Perú i els deu darrers, a Bolívia. Els nostres acompanyants, dos bons amics, quasi família, en Cecili Buele i na Bel Rosselló, la seva dona, volien visitar el darrer país que els quedava per conèixer a Sud-amèrica. Des de Lima agafàrem l'avió fins a l'aeroport internacional d'El Alto, que rep el nom de la ciutat on està situat. Allà mateix, a El Alto, a 4.061m. ens allotjàrem uns dies a casa de les monges mallorquines, per a aclimatar-nos i visitar la ciutat de La Paz, guiats per na Margarita Juanico, que fa més de 20 anys que realitza treballs socials a Bolívia.

Respecte al mal d'altura o soroche, com en diuen allà, he de dir que només vàrem tenir mal de cap el primer dia, emperò, els dos amics que venien amb nosaltres, tardaren dos dies a aclimatar-se. Hi ha factors i característiques metabòliques pròpies que poden produir una aclimatació més tardana.

A l'altiplà andí de Bolívia visitàrem el llac Titicaca (bolivians i peruans no es posen d'acord de qui és el "titi" i de qui la "caca"). És el llac més alt del món, situat a uns 3.800m. Partírem de La Paz amb autobús fins a la península de Copacabana, localitat situada a la vora del llac, i capital de la província Manco Cápac. S'hi pot visitar la basílica del santuari de Copacabana, un temple catòlic construït allà on abans hi havia el precolombí. És una zona molt turística: s'hi pot comprar tot tipus d'artesanía, menjar truita (espècie introduïda) a la ribera del llac, i observar les gavines andines (*Chroicocephalus serranus*) i les fotges andines (*Fulica ardesiaca*).

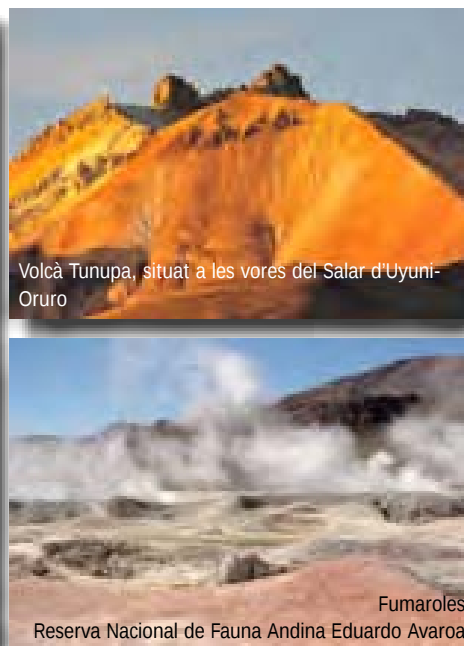
De la Paz vàrem fer un viatge en tren fins a Oruro. Allà, un guia local del tour contractat ens acompanyà a l'hotel i, al matí següent, començà una ruta en 4x4 per àrees on la natura es manifesta d'una forma peculiar: estampes desèrtiques de Dalí, exèrcits de pedra, llacunes i volcans de colors....

El Salar d'Uyuni és un dipòsit de sal d'uns 10.000Km² format per l'evaporació de l'aigua de llacunes amb gran contingut en sal, que es precipitaren i formaren, paulatinament, aquests dipòsits mil·lenaris. Situat a l'altiplà de Bolívia, és un panorama de bellesa singular, on et sorprens de veure la capa superior del sòl ple d'hexàgons d'halita formats a l'època seca. Davall d'aquesta capa superior hi ha salmorra amb diversos elements minerals (Cl, Na, K, Mg, SO₄) en solució, que formen els dipòsits de recursos minerals de la zona. Un altre mineral que s'explota és la ulexita, per a l'obtenció d'àcid bòric emprat a la indústria del vidre, a l'agricultura, o la indústria tèxtil, entre molts d'altres usos industrials. La visita al Salar és intensa. Primer, hi ha un cementiri de trens del s.XIX que recorden el passat industrial dels carregaments de minerals i que ara romanen oxidats al mig de la natura; això fa que tots els turistes s'enfilin pels vagons. Després feim una visita a una població local, Colchani, que viu de l'extracció de la sal de forma artesana. Finalment, visitam l'illa Incahuasi, que en quítxua significa la casa de l'Inca, poblada per cactus gegants (*Trichocereus pasacana*): quan arribes al cim de l'illa pots fer una donació a la Pachamama. També és típic fer-se les fotos de rigor en aquest indret, on l'absència de punts de referència fa confondre la grandària i la distància. Feim la nit en un hotel amb les parets de sal d'estil rústic, però

amb totes les comoditats. El tour segueix pel desert del Siloli, on visitam diverses llacunes i paisatges que pareixen d'altres planetes.

Finalment, arribam a la Reserva Nacional de Fauna Andina Eduardo Avaroa, una àrea protegida d'unes set-centes mil hectàrees amagada a la serralada dels Andes, a més de 5.000m. Aquí hi ha forma-

cions volcàniques, fumaroles i guèisers. També hi ha la famosa llacuna vermella, plena a vessar de flamencs dels tres tipus: andí (*Phoenicoparrus andinus*), xilè (*Phoenicoparrus chilensis*) i de James (*Phoenicoparrus jamesi*). A les fal·des del Volcà Licancabur hi ha la llacuna verda, d'una coloració causada per l'alt contingut en magnesi de les aigües. Per a totes aquelles persones que els agrada la fotografia de la natura, Bolívia és com un somni en el qual la coloració dels llacs, les muntanyes i el sòl et conviden a jugar amb totes les possibilitats que ofereix la trobada entre la llum i la matèria.

La colonització europea d'Amèrica llatina es caracteritzà pel constant saqueig dels recursos naturals. L'imperi pioner a Sud-amèrica fou Espanya, després el següent la Gran Bretanya i els Estats Units. Una característica pròpia d'aquesta explotació econòmica consisteix en un sistema de proteccionisme dependent, que obliga les colònies a comercialitzar únicament amb les metròpolis, cosa que n'impedeix el desenvolupament industrial i condueix a una economia de subsistència i producció de matèries primeres. Com diu Eduardo Galeano: "El subdesarrollo no es una etapa del desarrollo. Es su consecuencia. El subdesarrollo de América Latina proviene del desarrollo ajeno y continúa alimentándola."

Actualment, aquestes societats, a pesar de patir tanta explotació històrica,

Escuraflassons de Wilson en vol Phalaropus tricolor

mantenen encara una gran part d'aquella herència meravellosa, amb una fauna i flora espectaculars.

El turisme ornitològic valora el fet d'observar una espècie en el seu hàbitat i genera, a més d'un cert desenvolupament econòmic als indrets del tercer món amb més diversitat biològica, una presa de consciència. Els habitants aprenen a apreciar d'una altra manera els seus recursos naturals i a conservar-los, quan veuen com alguns estrangers vénen expressament a observar, fotografiar i enregistrar les riqueses naturals que posseeixen. •